Vesa Vihriälä 6.6.2022

Työelämäprofessori, Helsingin yliopisto

Talousvaliokunnalle ja valtiovarainvaliokunnalle

Pyydetty lausunto komission ehdotuksesta ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta (U 61/2021 vp)

Ehdotetulla sosiaalisrahastolla pyritään pehmentämään vihreän siirtymän edistämiksi suunnitellun päästökaupan laajentamisen aiheuttamia sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ongelmia. Käytännössä kyse olisi päästökaupan laajennuksesta syntyvien tulojen osittaisesta ohjaamisesta jäsenmaiden sellaisten kansalaisten tukemiseen, joiden arvioidaan kärsivän eniten päästökaupan laajentamisesta johtuvasta energian hintojen noususta.

Hallitus suhtautuu kriittisesti yhteisten voimavarojen ohjaamiseen tavoitellulla tavalla jäsenmaiden sisäiseen sosiaalipolitiikkaan sekä myös kriittisesti ehdotetun ratkaisun vaikutuksiin Suomen nettosaantoon.

Olen samaa mieltä siitä, että EU-tason ratkaisuilla ei tulisi sekaantua jäsenmaiden sosiaalipolitiikkaan ja yleensäkään pyrkiä vaikuttamaan jäsenmaiden sisäiseen tulonjakoon. Läheisyysperiaatteen nojalla tällaiset asiat on parasta jättää jäsenmaiden oman päätöksenteon piiriin. Voidaan myös lähtökohtaisesti suhtautua kriittisesti tulonsiirtojen lisäämiseen jäsenvaltioiden välillä uusilla päätöksillä varsin pian 7-vuotisen rahoituskehyksen hyväksymisen jälkeen.

Toisaalta tuoreimmat arviot ilmastonmuutoksen etenemisestä korostavat tarvetta nopeaan vihreään siirtymään pois fossiilisen energiasta, joka vastaa pääosasta ilmastoa lämmittävistä kasvihuonekaasuista. Venäjän hyökkäyssota on entisestään korostanut tarvetta nopeuttaa siirtymistä pois erityisesti Venäjältä peräisin olevasta fossiilisesta energiasta.

EU-politiikan kannalta on merkityksellistä, että jäsenmaiden asetelmat poikkeavat päästöjen vähentämisen suhteen. Suhteessa talouden kokoon suurimmat päästöt syntyvät köyhissä uusissa jäsenmaissa, joista Puola on myös absoluuttisesti suuri päästölähde. Päästöjen vähentäminen on halvinta juuri korkean päästöintensiteetin maissa, joiden omat edellytykset päästöjen vähentämiseksi tarvittaviin investointeihin ovat heikoimmat. On siis hyvät perusteet tukea näiden maiden vihreää siirtymää yhteisistä varoista. Näin itse asiassa tapahtuukin jo ilman uusia järjestelyjä. Elpymisrahaston suorat tuet kohdistuvat suhteellisesti suurimpina uusiin jäsenmaihin, vaikka niiden BKT-menetykset koronan vuoksi ei olisikaan olleet suuria.

Venäjän hyökkäyssota korostaa useiden uusien jäsenmaiden tuen tarvetta. Moni näistä maista on ottanut vastaan paljon pakolaisia Ukrainasta. Samoilla mailla on myös suurimmat tarpeet käyttää lisää voimavaroja puolustuksen vahvistamiseen. Lisäksi muutamat samoista maista ovat keskimääräistä enemmän riippuvaisia juuri Venäjältä tulevasta kaasusta ja (putki)öljystä.

Ukrainan kriisin pitkittyminen uhkaa rapauttaa EU:n yhtenäisyyttä. Sen ylläpitäminen on kuitenkin tärkeää Venäjän aggressiivisen toiminnan patoamiseksi sekä yleensä että erityisesti Suomen kaltaisten Venäjän rajamaiden kannalta. Nämä seikat puoltavat sitä, että Euroopan unioni lisäisi tukea Itä-Euroopan maille niiden vihreän siirtymän toteuttamisessa samalla kun olemassa olevia ohjelmia (ml. RRP) muokataan nopeutettua siirtymää tukevaan suuntaan.

Samanaikaisesti on välttämätöntä lisätä välitöntä taloudellista tukea Ukrainalle ja varautua Ukrainan jälleenrakentamiseen. EU ei voi välttää keskeistä roolia tämän rahoittamisessa. Vaikka jäsenvaltiot voivat

toki kanavoida tukea suoraan Ukrainaan, on luontevaa ja tehokasta, että tuesta iso osa toteutetaan EU:n yhteisenä ponnistuksena.

Näistä syistä on ilmeistä, että EU:n budjetista on löydyttävä lisää rahoitusta em. tarpeisiin. Rahoituskehyksen avaamisen kategorisen vastustamisen sijasta olisi mietittävä sitä, miten kehyksen sisäistä painopistettä voitaisiin muuttaa, missä määrin tarvitaan kehyksen kasvattamista ja miten (jäsenmaksut vs. erilaiset vaihtoehtoiset uudet omat varat) lisämenot rahoitetaan.

Kasvihuonepäästöt absoluuttisesti ja suhteessa BKT:hen

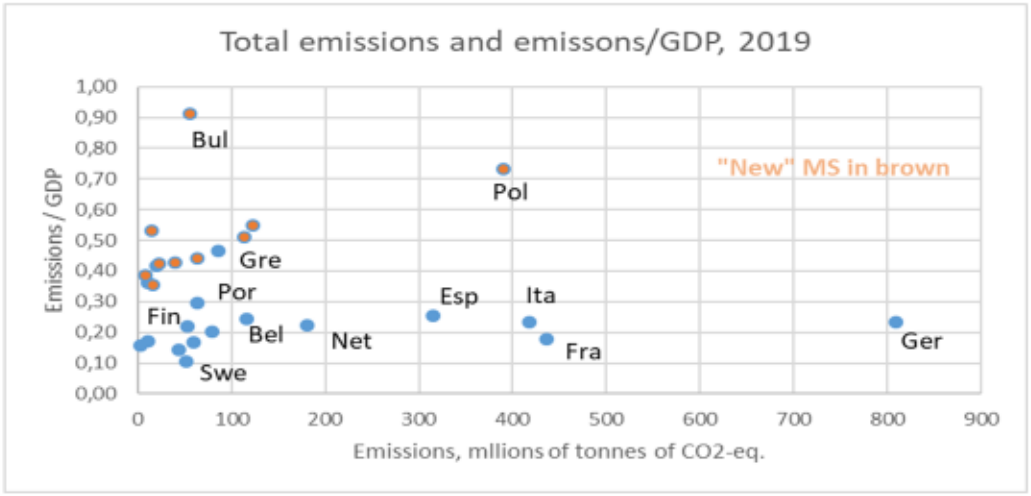

Korkeat suhteelliset emissiot köyhissä maissa, joissa julkiset investoinnit suuret suhteessa BKT:hen

